

VIŠEGRADSKA GRUPA I NJENA POZICIJA U EVROPI

THE VISEGRAD GROUP AND ITS POSITION IN EUROPE

Zoran Jerotijević

Poslovni i pravni fakultet, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija

Živanka Miladinović Bogavac

Poslovni i pravni fakultet, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija

Dušan Jerotijević

Poslovni i pravni fakultet, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija

©MESTE

JEL kategorija rada: **F02, F22, J61, O15**

Apstrakt

U međunarodnim odnosima određene države koje imaju bliske interese ili ciljeve često formiraju grupe radi produbljivanja saradnje i lakšeg ostvarivanja ciljeva. Višegradska grupa, koju su u početku činile Poljska, Čehoslovačka i Mađarska, imala je za cilj što brži ulazak u EU. Kasnije, sporazumnim razdvajanjem Češke i Slovačke grupa ima četiri države. Ulazak u Evropsku uniju nije doveo do raspada grupe usled ispunjenja najvažnijeg cilja. Ove četiri države su nastavile saradnju kako bi na što bolji način zastupale svoje interese u okvirima Evropske unije. Treba napomenuti da su sve četiri zemlje postale članice NATO pakta, ali da nemaju iste stavove po pitanju odnosa sa Rusijom. U njihovim međusobnim odnosima veliki značaj imaju ekonomska pitanja, odnosno zaštita ekonomskih interesa ovih zemalja u odnosu na druge. Pored toga značajno je i pitanje regulisanja odnosa povodom nacionalnih manjina. U najnovije vreme ova grupa zemalja jedinstveno istupa povodom migrantske krize koja je zahvatila mnoge evropske zemlje, a posebno članice EU. Za razliku od vodećih zemalja EU, članice Višegradske grupe ne prihvataju dolazak migranata na svoju teritoriju, jer bi to smatrali destabilizacijom svojih država. Mađarski lider Orban je vrlo eksplicitan kada kaže da Mađarska ne želi islamiste na svojoj teritoriji jer je dva veka bila okupirana od islamista. Ovaj stav Mađarska i praktično pokazuje izgradnjom zida na granici sa Srbijom.

Ključne reči: Višegradska grupa, EU, saradnja, ciljevi, odnosi, migranti.

Abstract

In international relations, certain countries with close interests or goals often form groups to deepen cooperation and facilitate the achievement of goals. The Visegrad group, initially comprised of Poland,

Adresa autora zaduženog za korespondenciju:

Zoran Jerotijević

[✉ zoranjerotijevic@gmail.com](mailto:zoranjerotijevic@gmail.com)

Czechoslovakia, and Hungary, aimed at joining the EU as quickly as possible. Later, by mutual separation of the Czech Republic and Slovakia, the group has four countries. Joining the European Union has not led to the breakup of the group due to the fulfillment of its overriding objective. These four countries have continued their cooperation to better represent their interests within the European Union. It should be noted that all four countries have become members of the NATO Pact but do not have the same views on relations with Russia. Their mutual relations are of great importance for economic issues, that is, for the protection of the economic interests of these countries in relation to others. Also, the issue of regulating relations with national minorities is significant. Recently, this group of countries is uniquely addressing the migrant crisis that has affected many European countries, especially EU member states. Unlike the leading EU countries, the members of the Visegrad Group do not accept the arrival of migrants to their territory, as they would consider it a destabilization of their countries. The Hungarian leader Orban is very explicit when Hungary does not want Islamists in its territory because it has been occupied by Islamists for two centuries. This attitude is practically demonstrated by Hungary by building a wall on the border with Serbia.

Keywords: Visegrad group, EU, cooperation, goals, relations, migrants.

1 UVOD

Višegradaska grupa, poznata i kao Višegradaska četvorka ili jednostavno V4, udruženje je četiri srednjoevropske države — Mađarske, Poljske, Slovačke i Češke — za potrebe daljih evropskih integracija, kao i zbog unapređenja međusobne vojne, ekonomske i energetske saradnje. Grupa je jedno vreme bila poznata i kao Višegradski trougao, jer su udruženje na početku činile tri države, sve dok nije došlo do raspada Čehoslovačke 1993. godine.

Grupa je nastala na samitu šefova država ili vlada Mađarske, Poljske i Čehoslovačke u mađarskom gradu Višegradu 15. februara 1991. godine. Slovačka i Češka su postale članice nakon raspada Čehoslovačke 1993. godine. Sve četiri države postale su deo Evropske unije 1. maja 2004. godine.

Jedina institucija Višegradske grupe je Međunarodni Višegradski fond, osnovan 1999, sa sedištem u Bratislavi. Prema odluci premijera, Fond ima godišnji budžet od 3 miliona evra od 2005. god.

Ime Grupe je inspirisano sastankom vladara ondašnje Češke (Bohemije), Poljske i Mađarske: (češki kralj Jovan Luksemburški, poljski Kazimir Treći i ugarski Karlo Robert) u mađarskom gradu Višegradu 1335. godine, gde je dogovorena uspostava trgovinskih ruta do Beča, u cilju lakšeg pristupa evropskim trgovinskim centrima. Bila je to prva grupa do tad. Drugi sastanak Grupe je održan 1339. godine.

2 VIŠEGRADSKA GRUPA: NASTANAK I OSNOVNE ODLIKE

2.1 Nastanak Višegradske grupe

Višegradsku grupu osnovali su 1991. godine u mađarskom gradu Višegradu tadašnji lideri Poljske, Čehoslovačke i Mađarske, odnosno Leh Valensa, Vaclav Havel i Arpad Genc. Cilj ove regionalne inicijative bio je da se kroz međusobnu saradnju ubrza ulazak ovih zemalja u EU, ali da se pri tome ne izgubi sopstveni identitet. Nakon razdvajanja Češke i Slovačke, Višegradaska grupa je prerasla u Višegradsku četvorku, koja je poznata i kao V4 (Todorović, 2006: 67). Četiri faktora presudno su uticala na formiranje Višegradske grupe, a to su:

- želja da se eliminišu ostaci komunističkog bloka u Centralnoj Evropi;
- želja da se prevaziđu istorijski animoziteti između država Centralne Evrope;
- verovanje da će kroz zajedničke napore biti moguće lakše postići postavljene ciljeve, odnosno, uspešno ostvariti društvenu transformaciju i pridruživanje procesu evropskih integracija;
- bliskost ideja tadašnjih vladajućih političkih elita.

Osnivanje Višegradske grupe predstavljalo je najbolji način da se ujedine naponi država koje su se nalazile na istom prostoru i imale zajedničke spoljnopoličke ciljeve. Ipak, treba naglasiti da su prilikom osnivanja ove regionalne inicijative sve države imale pojedinačne razloge za pristupanje i videle su svrhu ovu regionalne inicijative na

različiti način. Pozicija Poljske bila je „maksimalistička” i usmerena prema sopstvenim interesima, koristeći ne samo Višegradsku grupu, već i Centralnoevropsku inicijativu (*Central European Initiative* – CEI), Baltički savet (*Baltic Council*) i Evro-Arktičku grupu (*Euro-Arctic group*), kao i različite bilateralne sporazume, a sve u cilju proširenja kapaciteta koji su trebali da omoguće brže pristupanje Evropskoj uniji. Takođe, Poljska je videla sebe kao pokretač razvoja Višegradske grupe. Češka je posmatrala Višegradsku grupu na „minimalistički” način, smatrajući je konsultativnim telom, stvorenim i utemeljenim na bilateralnim odnosima koji mogu biti dopunjeni multilateralnim odnosima, što je i učinjeno osnivanjem Centralnoevropske zone slobodne trgovine (*Central European Free Trade Agreement* – CEFTA). Time je Češka naglašavala produbljivanje i širenje Višegradske grupe, kako bi se kasnije izbeglo moguće slabljenje i eventualno nestajanje ove regionalne inicijative i svih prednosti koje ona sa sobom nosi.

Što se tiče Slovačke, ova država je posmatrala Višegradsku grupu kao ključnu vezu sa Zapadom i njenu jedinu šansu da ostvari trajan kontakt sa zapadnim državama. Takvim pristupom Slovačka je bila u mogućnosti da lakše prevaziđe ekonomske posledice nastale raspadom Čehoslovačke i stabilizuje svoj politički sistem. Slovačka, više od drugih članica, insistira na usaglašavanju stavova i jedinstvenom nastupu država Višegradske grupe.

Pozicija Mađarske može se, u osnovi, posmatrati kao pragmatična i instrumentalistička. Pristup Mađarske Višegradskoj grupi više kao procesu, a manje kao političkom telu, pripremi je ovu državu da, pored članstva u ovoj regionalnoj inicijativi, koristi članstvo u drugim inicijativama ili organizacijama, kao što je, na primer, CEI, kako bi olakšala svoj put ka Evropskoj uniji. Pored toga, Mađarska je kroz Višegradsku grupu dobila mogućnost da bude u stalnom kontaktu sa Vladom Slovačke sa ciljem pozitivnog rešenja pitanja mađarske manjine u Slovačkoj i neslaganja oko brane Gabčíkovo (Grbić, 2015: 41).

2.2 Osnovne odlike Višegradske grupe

Višegradaska grupe ima relativno malu institucionalnu strukturu koja je zasnovana na sastancima predstavnika vlada država članica.

Institucionalna struktura sastoji se od ministarskih sastanka i konsultacija, ali i od godišnjih samita predsednika država članica (Grbić, 2015: 41-42). Jedini institucionalni oblik saradnje između ovih država je Međunarodni višegradski fond (dalje: Višegradski fond), osnovan 14. maja 1999. godine na sastanku premijera četiri države u Bratislavi.

Organi Višegradskog fonda su Konferencija ministara inostranih poslova i Savet ambasadora. Izvršni organ je izvršni direktor i njegov zamenik, dok je administrativni organ Sekretarijat. Zvanični jezik je engleski. Višegradski fond upravlja svojim resursima u skladu sa budžetom koji usvaja Konferencija ministara inostranih poslova. Budžet se sastoji od dva dela, odnosno jedan deo je namenjen finansiranju aktivnosti u okviru projekata, a drugi deo se odvaja za operativne troškove Sekretarijata. Predsedavanje se vrši po principu rotacije, odnosno svaka država predsedava jednu godinu (Petrović, 2011: 144).

3 OSNOVNE ODLIKE DRŽAVA ČLANICA VIŠEGRADSKJE GRUPE

Države Višegradske grupe smeštene su na tlu Centralne Evrope. Izuzev Poljske, sve države ove regionalne inicijative su teritorijalno zatvorene, odnosno nemaju izlaz na more. Prema broju stanovnika i teritoriji, Češka, Slovačka i Mađarska približno su jednake, dok je Poljska prema ovim karakteristikama izrazito dominantna u odnosu na navedene države. Nakon Drugog svetskog rata sve države Višegradske grupe pristupile su Varšavskom paktu i, samim tim, svrstale se u komunistički blok zemalja. To je podrazumevalo uspostavljanje jednopartijskog političkog sistema i uvođenje planske ekonomije. Nakon kraja Hladnog rata, Poljska, Češka, Slovačka i Mađarska izabrale su isti put, odnosno priključenje EU i NATO alijansi.

3.1 Poljska

3.1.1 Politički sistem

Sredinom 1980. godine na političkoj pozornici Poljske pojavio se pokret „Solidarnost”, koji je u osnovi bio masovni radnički pokret. Ovaj pokret bio je definisan kao antitotalitarni i za kratko vreme izrastao je u masovan društveni pokret. Od septembra do novembra 1980. godine broj članova pokreta „Solidarnost” porastao je sa tri na osam miliona. Tokom vremena u ovom pokretu je došlo do pojave dve struje – jedna je smatrala da

aktivnosti ovog pokreta treba da ostanu u granicama sindikata, dok je druga bila za šire delovanje. Pokret „Solidarnost”, na čelu sa Leh Valensom, odigrao je ključnu ulogu u započinjanju političkih i ekonomskih promena u Poljskoj. Te promene započete su sa prvim slobodnim parlamentarnim izborima, odnosno izborima za Senat i Skupštinu (poljski: *Sejm*), koji su održani 4. juna 1989. godine. Na ovim izborima, kandidati pokreta „Solidarnost” odneli su ubedljivu pobjedu (Todorović, 2006: 69).

Promene iz 1989. godine dovele su do temeljnih promena političkog i stranačkog sistema u Poljskoj. Političke partije u Poljskoj predstavljaju širok spektar javnog konsenzusa, sa grupama koje mogu biti klasifikovane kao socijalno-demokratska, liberalna, konzervativna, nacionalna, ruralno-interes, ili populistička. Postoje i radikalne grupe sa zanemarljivom količinom javnih simpatija. Veoma mali broj postojećih partija u Poljskoj može se precizno definisati u smislu pripadnosti levlci, desnici ili centru. Najznačajnije političke partije u Poljskoj su: Građanska platforma, Stranka prava i pravde, Demokratski savez levice i Partija poljskih seljaka (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 51).

Građanska platforma osnovana je 2001. godine i predstavlja liberalno opredeljeno biračko telo, privatne preduzetnike i pojedince iz poslovnih krugova, kao i sve koji žele državu zasnovanu na ekonomiji slobodnog tržišta i principa konkurencije. Stranka prava i pravde je desničarska stranka koja neguje tradicije nezavisnosti i nastavlja tradiciju pokreta „Solidarnost” iz 80-ih godina prošlog veka. Ova stranka osnovana je 2001. godine. Njeno biračko telo favorizuje tradicionalni društveni poredak, ekonomiju slobodnog tržišta, jaku i zdravu državu, princip zakona i reda, kao i odlučnu borbu protiv kriminala i korupcije. Demokratski savez levice osnovan je 1999. godine iz koalicije istog imena. Na prošlim izborima ova stranka je učestvovala u koaliciji sa Demokratskom strankom, Poljskom socijaldemokratijom i Savezom rada pod nazivom Pokret levice i demokrata.

Demokratski savez levice predstavlja socijaldemokratski pogled na društvenu i ekonomsku sferu. Partija poljskih seljaka je moderna partija koja sebe vidi kao stranku centra. Ova stranka je član vladajuće koalicije zajedno, sa

Demokratskim savezom levice i Unijom rada. Partija poljskih seljaka zastupa interese poljoprivrednika i poljoprivrednih radnika, stanovnika ruralnih područja i manjih gradova. Poljska ima predsedničko-parlamentarni politički sistem zasnovan na podeli vlasti. Dvodomni Parlament se sastoji od Senata, koji ima 100 članova, i Skupštine koja ima 460 poslanika (Grbić, 2015: 95). U Sejm se 391 poslanik bira sa regionalne partijske liste na kojoj ima više kandidata, dok se ostalih 69 bira sa partijske liste na državnom nivou. Članovi Senata se biraju sa partijske liste tako da svako od 47 vojvodstava bude predstavljeno sa po dva člana, dok su Varšava i Katowice, zbog velike naseljenosti, predstavljeni sa po tri člana. Predstavnici oba doma Parlamenta biraju se na po četiri godine, a mandati im teku istovremeno. Ključne funkcije Sejma su da oblikuje pravce različitih sfera državne politike, donosi zakone, imenuje, kao i nadgleda izvršne organe. Što se tiče uloge Senata, predlozi koje usvoji Sejm šalju se Senatu koji u roku od 30 dana treba da ih usvoji, odbije ili predloži amandmane.

Dakle, Sejm i Senat zajedno čine državni Parlament koji ima ovlašćenja da donosi Ustav, pred kojim je predsednik dužan da položi zakletvu i koji može da opozove predsednika.

Površina Poljske je 312 685 kvadratnih kilometara, od čega 304 255 čini kopno, dok su 8 430 teritorijalne vode. Glavni grad Poljske je Varšava u kome živi oko 1 700 000 ljudi (Todorović, 2006: 71). Drugi veliki gradovi su Lođ, Krakov, Vroclav, Poznanj, Gdanjsk, Šćećin, Bidgošč, Lublin i Katowice. Ukupna dužina poljskih granica iznosi 3505 kilometara. Ukoliko se izuzmu granice na moru, Poljska se na severu graniči sa Litvanijom i Ruskom Federacijom (Kalinjingradska oblast), na istoku sa Belorusijom i Ukrajinom, na jugu sa Slovačkom i Češkom, a na zapadu sa Nemačkom. Većinu poljske teritorije, odnosno preko 90%, čini ravnica koja je ispresecana brojnim rekama. Plodno tlo, povoljna klima i topografija predstavljaju ključne elemente zbog kojih je Poljska važan proizvođač hrane i poljoprivrednih proizvoda (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 59).

Poljska je 1999. godine administrativno podeljena na 16 regiona, a to su: Zapadno Pomorje, Pomorje, Varmija-Mazurija, Podlasko, Lubuš,

Velikopoljsko, Kujavsko-Pomorje, Mazovsko, Lublin, Lođ, Svetokriško, Donja Šlezija, Opolje, Šlezija, Malopoljsko i Potkarpatje (Petrović, 2011: 174).

3.1.2 Stanovništvo

U 2010. godini Poljska je imala između 38 i 39 miliona stanovnika što je čini najvećom državom Višegradske grupe kako po broju stanovnika, tako i po veličini teritorije. Poljska je po veličini teritorije na devetom mestu u Evropi, a na šestom mestu u EU. Prema popisu stanovništva iz 2002. godine, Poljaci čine 96,7%, zatim slede Nemci 0,4%, Belorusi 0,1% i Ukrajinci 0,1%, dok je ostalih manjinskih naroda 2,7%. U religijskoj strukturi stanovništva katolici čine 89,8%, pravoslavci 1,3%, protestanti 0,3%, dok ostale veroispovesti čine 8,6% (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 60). Prema podacima iz 2008. godine, gustina naseljenosti u Poljskoj bila je 122 osobe na jednom kvadratnom kilometru, a 61,3% stanovništva živi u gradovima (Grbić, 2015: 98).

Podaci iz perioda od 2000. godine do 2004. godine pokazuju da je kod stanovnika starosne dobi od 15 do 24 godine nivo pismenosti 100%. Gustina naseljenosti je 122 stanovnika na jednom kvadratnom kilometru, a 61% stanovništva živi u gradovima. Prirodni priraštaj je 0,1% (Petrović, 2011: 178).

3.1.3 Ekonomski sistem

Raspadom Varšavskog pakta i ulaskom u proces tranzicije, nove vlasti u Poljskoj pristupile su reformi ekonomskog sistema sa stavom da je međunarodna trgovina najefikasnije sredstvo za uvođenje konkurencije u ekonomiju. Omogućavanje inostranim preduzećima da izvoze na tržište Poljske i domaćim preduzećima da izvoze na inostrana tržišta stvorilo je okolnostima u kojima su državna preduzeća izložena snažnoj konkurenciji.

Drugi korak bio je ukidanje monopola u važnim privrednim sferama, kao što je industrija uglja, maloprodaja ili izdavaštvo. Najčešći metod u ovoj fazi bio je podela velikih preduzeća na više privrednih jedinica i ukidanje različitih udruženja u sferi industrije koja su u velikoj meri imala poziciju sličnu kartelima. Usvojeno je nekoliko pravila koja su trebala da omoguće brzo uključivanje preduzeća iz Poljske na svetsko tržište. Najvažnije je bilo umanjiti budžetski deficit i eliminisati politiku

lake dodele kredita, što je trebalo da smanji nestašice i inflaciju. Prestala je kontrola cena i ukinute su subvencije da bi se uspostavio sistem u kome su cene određivane na osnovu ponude i tražnje. Uvođenje konvertibilne valute omogućilo je uspostavljanje režima slobodne trgovine sa državama Zapadne Evrope, a preduslov je bio ukidanje svih ograničenja u trgovini sa inostranstvom. Time je Poljskoj omogućeno da na domaćem tržištu, preko učešća na svetskom tržištu, kreira realnu strukturu cena. Ukinuta su ograničenja za privatni sektor, a određeni privredni sektori bili su određeni za sprovođenje brze demonopolizacije (Grbić, 2015: 99).

Osnovni princip privatizacije u Poljskoj od početka je bio da se pronađu najbolji mogući investitori za razna preduzeća koje je trebalo privatizovati. Ovakav pristup značio je usvajanje individualizovanih, tržišno orijentisanih i dugotrajnih metoda privatizacije, umesto brze i masovne privatizacije. Spora i postepena privatizacija bila je adekvatno rešenje i sa stanovišta administrativnog aparata koji nije bio u stanju da brzo izvrši transfer mnogih preduzeća u privatno vlasništvo. Centralne vlasti su usvojile adekvatne zakonske propise koji su zahtevali visok nivo otvorenosti u radu privatizovanih preduzeća. Time je tržište kapitala u Poljskoj postalo transparentnije nego u drugim državama Centralne Evrope, što je osiguralo relativno zdrav i u značajnoj meri privatizovan bankarski sektor. Proces restrukturiranja privatizovanih preduzeća zasnivao se na savremenim standardima, a značajno je bilo i oslanjanje na adekvatne institucionalne norme. To su ključni razlozi zbog kojih su privatizovana preduzeća stabilna i u većini slučajeva nisu imala potrebu za subvencijama ili drugim oblicima državne pomoći. Različite metode privatizacije u Poljskoj stvorile su različite tipove potpuno ili delimično privatizovanih preduzeća. Tradicionalni oblici privatizacije, kao što je prodaja preduzeća strateškim investitorima ili građanima, pokazali su se kao najefikasniji u smislu okončanja procesa, pouzdanog rukovođenja i dobrih finansijskih rezultata. Kupovina preduzeća od strane rukovodilaca ili zaposlenih pokazala se uspešnom, s obzirom da je takva privatizacija postavila osnove za narednu fazu promene vlasništva (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 74).

3.2 Češka

3.2.1 Politički sistem

Češka Republika je uređena kao parlamentarna demokratija i jedna je od najstabilnijih i najprosperitetnijih post-komunističkih država u Evropi. Ključni element za takav razvoj Češke Republike je pozitivna investiciona klima, koja je omogućila brzo savladavanje tranzicije iz centralno planirane privrede, ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji.

Prelazak iz jednopartijskog u višepartijski sistem imao je u Češkoj svoju dinamiku. U kontekstu političkog razvoja, moguće je identifikovati četiri perioda transformacije partijskog sistema:

- Period negativnih osećanja prema Komunističkoj partiji i pojava novih partija – od novembra 1989. godine do februara 1991. godine;
- Nastanak i kristalizacija političkog sistema – od februara 1991. godine do juna 1992. godine;
- Formiranje i konsolidacija partijskog sistema – od juna 1992. godine do kraja maja i početka juna 1996. godine; Stabilizacija partijskog sistema – nakon juna 1996. godine (Petrović, 2011: 179).

U prvom periodu došlo je do prvih parlamentarnih izbora u junu 1991. godine, kao i do podele građanskog pokreta. Ovaj period je karakterističan po dominantnoj poziciji tek osnovanog Građanskog foruma, koji je uživao veliku podršku. Drugi period obeležen je dezintegracijom političkih pokreta koji su odneli pobjedu na izborima. Građanski forum sa 49,5% osvojenih glasova u Češkoj i pokret pod nazivom Javnost protiv nasilja sa 29,3% osvojenih glasova u Slovačkoj podelili su se na više manjih političkih partija. Tokom treće faze, koja je bila obeležena raspadom Čehoslovačke, došlo je jasne konsolidacije partijskog sistema u Češkoj. Tokom četiri godine, od 1992. godine do 1996. godine, postojao je višepartijski sistem sa dominantnom partijom desnice, odnosno Građanske demokratske partije, koja je osvojila gotovo trećinu od ukupnog broja glasova. Četvrti period započeo je sa parlamentarnim izborima iz 1996. godine za Poslanički dom i Senat. Nakon ovih izbora stvorena je nova politička situacija. Samo šest stranaka uspeo je da osvoji mesta u Parlamentu, a došlo je i do nastajanja višepartijskog sistema sa

dve dominantne partije. Socijaldemokrate osvojile su 20% više glasova u odnosu na prethodne izbore, dok je Građanska demokratska partija ostala na oko 30% osvojenih glasova. Time je došlo do formiranja klasičnog političkog sistema sa po jednom snažnom partijom na levoj i na desnoj strani političke skale.

Parlament Češke Republike ima dva doma: Poslanički dom i Senat. Poslanički dom ima 200 predstavnika koji se biraju na četiri godine. Pravo glasa imaju svi punoletni građani, a poslanici se biraju po sistemu partijskih lista proporcionalne zastupljenosti (Grbić, 2015: 102). Senat se sastoji od 81 predstavnika. Svaka izborna jedinica bira jednog senatora, a izbori za Senat su podeljeni. Jednostavnije rečeno, senatori se biraju na šest godina, ali se trećina bira svake druge godine. Kandidati za Poslanički dom moraju biti punoletna lica, odnosno ne smeju imati manje od 18 godina. Sa druge strane, kandidati za senatore ne mogu biti mlađi od 40 godina.

3.2.2 Stanovništvo

Prema procenama iz 2010. godine, Češka ima oko 10 200 000 stanovnika, a 74% živi u gradovima. Što se tiče etničke strukture stanovništva, prema popisu iz 2001. godine Čeha ima 90,4%, Slovaka 1,9%, ostalih 4%, dok se jedna grupa građana izražava kao Moravci i oni čine 3,7%. Prema istom popisu, katolici čine 26,8%, protestanti 2,1%, ostali 12,1%, dok se 59% stanovnika nije svrstalo ni u jednu religiju. Prirodni priraštaj je 0,1%, dok gustina naseljenosti iznosi 133 stanovnika na jednom kvadratnom kilometru (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 75).

3.2.3 Ekonomski sistem

Nakon raspada Varšavskog pakta, ekonomske reforme u tadašnjoj Čehoslovačkoj inicirane su dokumentom pod nazivom „Scenarij za ekonomsku reformu”, koji je usvojen u Saveznom Parlamentu Čehoslovačke u jesen 1990. godine. Ovaj dokument sadržao je osnovne političke smernice koje su trebale da ukinu plansku ekonomiju. Navedene smernice sadržale su poništavanje velikog broja zabrana i ograničenja, što je omogućilo ulazak na domaće tržište češkim i stranim subjektima, liberalizaciju cena i trgovine sa inostranstvom i privatizaciju državnih preduzeća (Petrović, 2011: 180). Nivo cena je u periodu Varšavskog pakta bio u potpunosti pod administrativnom kontrolom centralnih vlasti, pa

se 1991. godine započelo sa liberalizacijom cena širokih razmera, što je uticalo na cene oko 85% dobara i usluga. Liberalizacija cena je omogućila da cene ponovo postanu osnova za efikasno odlučivanje u sferi ekonomije. Zbog monopolističkog karaktera tadašnje češke privrede, postojala je mogućnost da velika preduzeća iskoriste svoju poziciju jedinog snabdevača na tržištu i podignu cene proizvoda na nerealan nivo. Zato je bilo važno paralelno sprovesti liberalizaciju cena i trgovine sa inostranstvom. Tokom 1990. godine usvojeni su zakoni koji su dozvolili državnim u privatnim preduzećima da izvoze svoje proizvode na strana tržišta i uvoze najvažnije proizvodne sirovine (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 96).

U okviru reforme ekonomskog sistema Vlada Čehoslovačke odlučila se da sprovede restriktivnu monetarnu i fiskalnu makroekonomsku politiku. U tom smislu, jedan od ključnih zadataka bio je stabilizacija domaće valute. Da bi se taj cilj ostvario Centralna banka nije više bila u obavezi da postupa u skladu sa bilo kakvim uputstvima koja bi dobila od centralnih vlasti. Još jedna mera ogledala se u zakonskoj zabrani Centralnoj banci da pokriva budžetske deficite direktnim dodeljivanjem kredita centralnim vlastima. U januaru 1993. godine uveden je novi poreski sistem baziran na porezu na dodatu vrednost (PDV) i potpuno u skladu sa poreskim sistemom država članica tadašnje Ekonomske zajednice (EZ). Ova novina trebala je da proširi poresku bazu, ukloni distorzije starog sistema i učini fiskalne operacije efikasnijim i transparentnijim. Navedene promene dale su najviše rezultata u sferi makroekonomske stabilnosti (Petrović, 2011: 186).

Tokom navedenog procesa, posebna pažnja obraćana je na postizanje makroekonomske stabilnosti i izgradnju infrastrukture neophodne za funkcionisanje tržišta. Ostvarivanje povoljnog rezultata iziskivalo je paralelan rad na ostvarivanju oba cilja. Češka je morala da izbegne parcijalne reforme koje bi mogle da ugroze ekonomiju u celini, pa je zato stvorena „kritična masa” reformi da bi se izbegao povratak na stare temelje ekonomije. Minimalizacija gubitaka tokom transformacije ekonomskog sistema zasnivala se na opreznom formulisanju fiskalne i monetarne politike. Tako su izbegnuti rizici koje je sa sobom nosila liberalizacija cena i trgovine sa

inostranstvom. Pored članstva u EU i povoljnog geografskog položaja u centru Evrope, relativno niska cena infrastrukture i dobro kvalifikovana radna snaga doprineli su da Češka predstavlja atraktivnu destinaciju za strana ulaganja.

Politika privatizacije u Češkoj može se podeliti u tri kategorije: privatizacija velikih razmera, privatizacija malog obima i restitucija. Početne prodaje preduzeća dogodile su se u periodu kada još uvek nisu postojale adekvatne pravne norme kojima bi bila regulisana privatizacija širokih razmera. Proces privatizacije svakog preduzeća započinjao je sa nadmetanjem projekata koji su predstavljali plan privatizacije. Projekte su pripremali rukovodioci i on je sadržao predlog konkretne metode koja je trebala da bude korišćena u procesu privatizacije. Metode koje su bile korišćene tokom privatizacije širokih razmera bile su: javni tenderi, javne aukcije, direktna prodaja, neplaćeni transferi i vaučerska privatizacija.

Privatizacija malog obima obuhvatala je mahom manje operativne jedinice u sektorima usluga, trgovine i nepoljoprivredne proizvodnje. Ovim oblikom privatizacije rukovodile su komisije za privatizaciju na nivou okruga. Restitucija je podrazumevala vraćanje imovine građanima kojima je oduzeta ili njihovim naslednicima. Pored toga, za određenu imovinu koja nije mogla biti vraćena zbog objektivnih okolnosti određeni su različiti oblici kompenzacije (Grbić, 2015: 109).

3.3 Slovačka

3.3.1 Politički sistem

Politički sistem u Slovačkoj utemeljen je na principima parlamentarne demokratije, a njegova struktura se sastoji od pet tela. Zakonodavno telo je Nacionalni savet Slovačke Republike, odnosno Parlament. Šef države je predsednik koji se bira na neposrednim izborima, a najviši izvršni organ je Vlada koja je odgovorna Skupštini za svoje postupke.

Premijer je šef Vlade i njega postavlja ili smenjuje predsednik. Ustav Republike Slovačke proglašen je 1. septembra 1992. godine (Petrović, 2011: 192). Političke partije, kao i partijski sistem u celini, veoma su nestabilni i promenljivi. Samo mali broj partija uspeo je da se održi na političkoj sceni Slovačke od sticanja nezavisnosti, odnosno raspada Čehoslovačke.

Od najznačajnijih partija u Slovačkoj treba pomenuti Pokret za demokratsku Slovačku. Ova partija ima imidž klijentelističke, uz obeležja nacionalizma, populizma i autoritarizma. Podrška biračkog tela ovoj partiji je široka, a najveća je u manjim gradovima i ruralnim oblastima. Treba reći da pored svega ova partija nema imidž krajnje desničarske partije. Slovačka nacionalna partija osnovana je 1990. godine i predstavlja izrazito desničarsku partiju. Ova partija je principijelno zastupala stav da Slovačka treba da bude članica EU, ali ne i NATO, uz snažnu anti-zapadnu i nacionalno-versku politiku. Nakon izbora 2006. godine, ova partija osvojila je više od 12% glasova i ušla je u koaliciju koja je formirala Vladu Slovačke. Nakon toga, ponašanje i političke izjave koje dolaze iz ove stranke postale su umerene. Demokratska koalicija sastoji se od pet različitih partija i osnovana je u julu 1997. godine. Ova koalicija je iznutra dosta podeljena, jer pokriva preširoko polje programskih i ideoloških usmerenja.

Zbog toga, ona ne može biti jasno definisana na levoj ili desnoj strani političke skale. Demokratska koalicija je sastavljena od Hrišćansko-demokratskog pokreta, Demokratske unije, Demokratske partije, Slovačke socijaldemokratske partije i Partije zelenih. Nakon neslaganja unutar Demokratske koalicije jedan deo članova izašao je iz ove koalicije i osnovao partiju – Slovačku demokratsku i hrišćansku uniju. Na izborima održanim 2002. godine ova partija je osvojila 19% glasova. Slovačka demokratska i hrišćanska unija ima imidž kartel partije, čiji je osnovni cilj osvajanje mesta u Parlamentu, Vladi i kontrola medija, kao i pristup novčanim sredstvima države. Ova partija nema snažnu organizaciju, niti veliki broj članova.

Demokratska stranka levice priznata je kao autentična socijaldemokratska partija i punopravan je član Socijalističke internacionale. Ova partija sebe predstavlja kao ekspertsku, sastavljenu od mladih tehnokrata i reformista sposobnih da omoguće bolji život građanima i povratak socijaldemokratske države blagostanja (Petrović, 2011: 196). Mađarska koaliciona partija je najznačajnija partijama nacionalnih manjina osnovana je u dve faze. Mađarski hrišćansko-demokratski pokret, koji je formiran usled podele unutar Hrišćansko-demokratskog pokreta, transformisan je i preimenovan u Mađarsku

koalicionu partiju. Drugi krug formiranja Mađarske koalicione partije predstavljalo je prisajedinjenje druge dve mađarske partije, odnosno Mađarske građanske partije i partije pod nazivom Koegzistencija, ovoj partiji, čime je dobila svoj konačan oblik.

Površina Slovačke iznosi 49 035 kvadratna kilometra. Glavni grad Slovačke je Bratislava i ima oko 430 000 stanovnika. Teritorija Slovačke podeljena je na osam regiona: Bratislava, Trenčín, Trnava, Nitra, Žilina, Prešov, Košice i Banska Bistrica. Slovačka ima granice u ukupnoj dužini od 1524 kilometra. Susedi Slovačke su: Poljska, Ukrajina, Mađarska, Češka i Austrija. Pored Bratislave, najveći gradovi u Slovačkoj su: Košice, Prešov, Banska Bistrica, Nitra, Žilina, Trnava i Trenčín (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 87).

3.3.2 Stanovništvo

Slovačka ima oko 5 400 000 stanovnika, od čega Slovaci čine 85,8%, Mađari 9,7%, Romi 1,7%, Česi 0,8%, dok Rusini, Ukrajinci, Rusi, Nemci, Poljaci i ostali narodi čine oko 2%. Od ukupnog broja stanovnika, katolici čine 68,9%, protestanti 6,9%, grkokatolici 4,1%, hrišćanski reformisti 2%, pripadnici ostalih religija 2,2%, dok ateisti čine 13,7% (Grbić, 2015: 112). Gustina naseljenosti u Slovačkoj je 111 stanovnika na jednom kvadratnom kilometru, a 55% stanovništva živi u gradovima. Prirodni priraštaj iznosi 0,2%. Prema procenama u periodu od 2000. do 2004. godine, nivo pismenosti kod žena i muškaraca starosne dobi od 15 do 24 godine iznosi 100% (Petrović, 2011 : 198).

3.3.3 Ekonomski sistem

Odluka da se u post-komunističkoj Čehoslovačkoj sprovedu radikalne mere u procesu tranzicije ka tržišnoj ekonomiji, imala je bolne posledice u Slovačkoj jer su zatvorena mnoga preduzeća i porasla je nezaposlenost. U prvom periodu nakon sticanja nezavisnosti, nekoliko faktora je uticalo na ekonomsku i socijalnu situaciju u Slovačkoj. Pre svega, postojala je potreba za restrukturiranjem, jačanjem ekonomske konkurentnosti i uvođenjem nove i stabilne valute. Navedene promene nisu ostvarene, a ekonomski rast bio je rezultat uvećavanja unutrašnjeg i spoljnog duga, kao i finansijske ekspanzije centralnih vlasti. Privatizacije sprovedene u ovoj fazi nisu bile javne, a novi vlasnici privatizovanih preduzeća

najčešće su bili njihovi rukovodioci ili pojedinci iz vladajućih političkih krugova. Gotovo da nije bilo stranih državljana ili inostranih pravnih lica koja su učestvovala u privatizaciji. U smislu ekonomskih reformi, restrukturiranja ili modernizacije, prva faza nakon sticanja nezavisnosti bila je neuspešna.

Nakon političkih promena 1998. godine nastupio je period u kome je konsolidovana privreda i konstruktivno pristupljeno reformama. U početku je dosta truda uloženo u makroekonomsku konsolidaciju i stabilizaciju, dok je manje pažnje posvećeno reformi poslovnog ambijenta. Ipak, najdirektnije i najbrže se pristupilo sprovođenju mera kojima je ostvareno smanjenje kreditnih stopa i stabilizacija kursa slovačke krune.

Važan korak u ovoj fazi transformacije predstavljala je konsolidacija i privatizacija bankarskog sektora. Ipak, slab ekonomski rast u periodu od 1998. godine do 2000. godine jasno je pokazao da su neophodne velike reforme i promene širokih razmera. Ključne reforme odnosile su se na javne finansije, javnu administraciju i poreski sistem. Reforma poreskog sistema bila je karakteristična zbog uvođenja jedinstvene poreske stope od 19%. Prvi pozitivni efekti navedenih reformi bili su vidljivi 2004. godine kada je došlo do rasta BDP-a i smanjenja nezaposlenosti. U međuvremenu, Slovačka je postala privlačna za strane investitore. To je rezultiralo rastom stranih direktnih investicija i jačanjem bankarskog sektora, što je pozitivno uticalo na stabilizaciju i funkcionisanje ekonomskog sistema u celini (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 89).

Nakon raspada Čehoslovačke 1992. godine, u Slovačkoj je došlo do revizije plana privatizacije usvojenog u okviru zajedničke države. Većina preduzeća trebala je da bude prodana direktno na tržištu putem javnih tendera, dok je za jedan broj većih preduzeća određena vaučerska privatizacija. Ipak, u Slovačkoj je nakon raspada Čehoslovačke, tačnije 1995. godine, počeo plan masovne i brze privatizacije zamenjen vaučerskom privatizacijom.

Okvirno je 1/3 preduzeća privatizovana direktnom prodajom, dok su ostala privatizovana vaučerskom i drugim metodama. Procenjuje se da je na teritoriji Slovačke u prvom talasu privatizovano 3/4 malih i oko polovine srednjih i

velikih preduzeća (Petrović, 2011: 199).

Nove vlasti nezavisne Slovačke uvele su, pored vaučerske privatizacije, prodaju preduzeća aukcijama, javnim tenderima i obveznicama. Pored toga, došlo je i do prodaje preduzeća zaposlenima. Od 1998. godine, odnosno nakon promene tadašnjeg vladajućeg režima, vlast se skoncentrisala na ostvarivanje što većeg prihoda od privatizacije preostalih državnih preduzeća. U toj fazi privatizovane su najveće banke i preduzeća iz sektora telekomunikacija i energetike. U vlasničkoj strukturi koja je tada formirana dominiraju strani državljani ili menadžeri privatizovanih privrednih subjekata (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 89). Privatizacija manjeg obima obuhvatala je manje operativne jedinice državnih preduzeća u oblasti industrije, trgovine, turizma i ugostiteljstva. Operativne jedinice koje nisu bile funkcionalne uključene su u proces likvidacije. Tokom privatizacije usvojen je princip da privatizacija preduzeća neće zavisiti od njihove restrukturacije. Zato nije pokrenut ni jedan program koji bi podrazumevao tehnološko i finansijsko restrukturiranje u svrhu brže privatizacije preduzeća. Jedino je izvršeno organizaciono restrukturiranje pojedinih poslovnih subjekata (Grbić, 2015: 115).

3.4 Mađarska

3.4.1 Politički sistem

Republika Mađarska je demokratski uređena, politički, ekonomski i socijalno stabilna država. Od 1989. godine postepeno je uspostavljen kompletan sistem državnih institucija. Time su stvoreni preduslovi za vladavinu prava i izgradnju funkcionalne tržišne ekonomije (Petrović, 2011: 201). Najvažnije političke partije su: Mađarska građanska unija, Hrišćansko-demokratska narodna partija, Mađarska socijalistička partija, Pokret za bolju Mađarsku i partija zelenih koja nosi naziv „Politika može biti drugačija” (Grbić, 2015: 118).

Najvišu zakonodavnu vlast u Mađarskoj ima Skupština, čije članove biraju građani na direktnim izborima na period od četiri godine. Skupština ima 386 mesta od čega se 176 poslanika bira na nivou države kao jedne izborne jedinice, 152 poslanika bira se sa partijskih lista na regionalnom i opštinskom nivou, dok se 58 poslanika bira sa partijskih lista na nivou države. Zakoni se donose većinom glasova prisutnih poslanika, a njih, kao i

izmene i dopune, predlažu predsednik, Vlada, parlamentarni komiteti i poslanici.

Nosioci izvršne vlasti u Mađarskoj su predsednik, premijer i Vlada. Skupština imenuje predsednika Republike na period od pet godina, a isti kandidat ne može biti biran na to mesto dva puta uzastopno. Izbor na tu funkciju zahteva dve trećine poslaničkih glasova u prvom ili drugom krugu. U slučaju trećeg kruga dovoljna je prosta većina. Vladu čine premijer i ministri, a premijer se bira prostom većinom poslaničkih glasova. Ministre predlaže premijer, a bira ili smenjuje predsednik (Petrović, 2011: 202).

Teritorija Mađarske iznosi 93 028 kvadratnih kilometara. Susedi Mađarske su Slovačka, Ukrajina, Rumunija, Srbija, Hrvatska, Slovenija, Austrija, a ukupna dužina njenih granica je 2185 kilometara (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 90). Glavni grad Mađarske je Budimpešta i sa oko 2 000 000 stanovnika nije samo administrativni centar, već i najznačajniji grad u oblasti trgovine, industrije i kulture (Grbić, 2015: 120). Mađarska je podeljena na 19 okruga, a to su: Bač-Kiškun, Baranja, Bekeš, Borsod-Abauj-Zemplen, Čongrad, Fejer, Gior-Moson-Sopron, Hajdu-Bihar, Heves, Las-Nagikun-Solnok, Komarom-Estergom, Nograd, Pešta, Somogi, Sabolč-Satmar-Bereg, Tolna, Vas, Vespem i Zala (Trbović, Đukanović i Knežević, 2010: 95).

3.4.2 Stanovništvo

Prema procenama iz 2010. godine, Mađarska ima oko 10 000 000 stanovnika, od čega Mađari čine oko 92,3%. Što se tiče drugih etničkih grupa, u Mađarskoj žive Nemci (200 000 – 220 000), Slovaci (100 000 – 110 000), Hrvati (80 000 – 90 000), Rumuni (25 000), Srbi (5000), Slovenci (5000), Poljaci (10 000), Grci (3000), Jermeni (1500), Bugari (3000), Rusini (6000) i Ukrajinci (2000). Prema istim procenama u Mađarskoj živi između 400 000 i 600 000 Roma. Što se tiče verske pripadnosti, prema popisu iz 2001. godine katolici čine 51,9%, kalvinisti 15,9%, luterani 3%, grko-katolici 2,6%, ostali hrišćani 1%, dok pripadnici ostalih religija i oni koji sebe ne smatraju pripadnicima ni jedne religije zajedno čine 25,6% (Petrović, 2011: 204).

Gustina naseljenosti u Mađarskoj iznosi 108 stanovnika na jednom kvadratnom kilometru, a 67% stanovništva živi u gradovima. Mađarska nema pozitivan prirodni priraštaj, odnosno on

iznosi -0,3%. Prema istraživanju od 2000. godine do 2004. godine, nivo pismenosti ženske populacije starosne dobi od 15 do 24 godine je 100%, dok kod muške populacije u istom rasponu starosne dobi iznosi 99% (Grbić, 2015: 123).

3.4.3 Ekonomski sistem

Nova Vlada u Mađarskoj posvetila se reformama koje su trebale da transformišu tadašnji ekonomski sistem u tržišnu ekonomiju baziranu na privatnom vlasništvu. Oslonac ovih reformi bila je restriktivna monetarna politika. Umesto takozvanih šok-reformi, u Mađarskoj je izabrana politika postepenih promena. Monetarna i fiskalna politika bile su u centru novih odredbi koje su se odnosile na planiranu transformaciju. Vlada Mađarske nije se opredelila za tako restriktivnu monetarnu politiku kao što su to učinile vlasti Poljske i tadašnje Čehoslovačke. Jedan od ciljeva fiskalne politike bilo je ostvarivanje izbalansiranog budžeta, što je trebalo najviše da doprinese sprečavanju inflacije. Da bi se to postiglo smanjene su državne subvencije i investicije, a paralelno sa tim promenama došlo je i do povećavanja poreza. Bez obzira na sprovedene mere, budžet Mađarske je i dalje bio u deficitu, a tome je najviše doprinelo povećavanje broja nezaposlenih i servisiranje unutrašnjeg i spoljnog duga. Prednost Mađarske u odnosu na Poljsku i tadašnju Čehoslovačku bila je ranija liberalizacija trgovine sa inostranstvom koja je započeta već početkom 1989. godine. Vlada Mađarske opredelila se za postepeno postizanje konvertibilnosti domaće valute, pa je zato bilo moguće polako i umereno prilagođavanje kursa u skladu sa potrebama ekonomije. Ovakva kursna politika sprečila je rast inflacije i otežala odlivanje kapitala iz zemlje u periodu kada je domaćoj ekonomiji bio najviše potreban (Grbić, 2015: 125).

Strategija reformi sastojala se od kratke, srednje i dugoročne komponente. Cilj dugoročnih reformi bio je ulazak u EU. Srednjoročna politika reformi obuhvatala je mikroekonomiju i strukturalne promene, uključujući i razvoj institucija. Kratkoročne reforme podrazumevale su sprovođenje tradicionalnih mera u sektoru makroekonomije. Makroekonomska politika trebala je da:

1. sačuva održivu ravnotežu između prihoda od poreza i državnih troškova,
2. ostvari trgovinski suficit koji bio dovoljan za

servisiranje državnog duga i privlačenje stranog kapitala i

3. stabilizuje inflaciju na prihvatljivom nivou.

Najvažnije oblasti u kojima su sprovedene mikroekonomske reforme bile su privatizacija, industrijska politika i tržišta rada i kapitala.

4 CILJEVI OSNIVANJA VIŠEGRADSKJE GRUPE

Završetkom Hladnog rata i raspadom Varšavskog pakta pred Poljskom, Čehoslovačkom i Mađarskom stajao je dug put transformacije njihovih političkih i ekonomskih sistema. Navedene države imale su zadatak da se ravnopravno uključe na svetsko tržište i da se pojave kao konkurent razvijenim ekonomijama Zapadne Evrope. Podizanje ekonomskog sistema zahtevalo je promene u sferi političkog sistema i spoljnopolitičkih ciljeva.

S obzirom na stanje u kojem su se nalazili njihovi politički i ekonomski sistemi nakon pada Berlinskog zida, ostvarivanje navedenih promena predstavljalo je veliki napor za bivše države Varšavskog pakta. Pored toga, nije bilo izvesno koliko će proces tranzicije trajati i da li će dovesti do ostvarivanja željenih rezultata. Zato su Poljska, Čehoslovačka i Mađarska stvorili jedinstven i stabilan oblik saradnje koji im je omogućio da ujedine napore kako bi ostvarili ciljeve kojima su zajednički težile.

Višegradskom deklaracijom iz 1991. godine, čiji je nezvaničan naziv bio Deklaracija o saradnji između Čehoslovačke Federativne Republike, Republike Poljske i Republike Mađarske u cilju evropske integracije, definisani su zajednički ciljevi zemalja članica ove inicijative. Ti ciljevi bili su: ponovno uspostavljanje pune državne nezavisnosti, demokratije i slobode, eliminisanje svih postojećih socijalnih, ekonomskih i duhovnih aspekata totalitarnog sistema, izgradnja parlamentarne demokratije, moderne pravne države i poštovanja ljudskih prava i sloboda, stvaranje moderne tržišne ekonomije i puno uključivanje u evropski politički i ekonomski sistem, kao i u bezbednosni i normativni sistem (Adžić, 2007: 47).

Nakon kraha ekonomskog sistema koji je postojao u vreme komunizma i početka ekonomske rekonstrukcije u državama Višegradske grupe

došlo je do nejednakog regionalnog razvoja i promene u organizaciji preduzeća (Todorović, 2006: 96). To su neki od razloga zbog kojih su ekonomski odnosi sa zapadnoevropskim državama, odnosno sa EU, bili najvažniji za Višegradsku grupu. Zbog toga je najvažnije bilo otvaranje zapadnoevropskih tržišta za proizvode iz zemalja ove inicijative. Razvoj međusobnih ekonomskih odnosa trebao je stvoriti uslove za dobijanje neophodne finansijske i tehničke pomoći kako bi se ubrzala transformacija i ublažile socijalne tenzije. Još jedno važno pitanje odnosilo se na razumevanje ekonomskih zahteva koje ekonomije članica Višegradske grupe treba da ispune kako bi se osiguralo uspešno apliciranje za puno članstvo u EU (Adžić, 2007: 48).

Kako bi ostvarile ciljeve na polju ekonomije, zemlje članice Višegradske grupe osnovale su Centralnoevropsku zonu slobodne trgovine (*Central European Free Trade Agreement – CEFTA*). Sporazum je potpisan 21. decembra 1992 godine u Krakovu (*Krakow*) i imao je cilj da stvori uslove za trgovinsku liberalizaciju između zemalja članica ove regionalne inicijative. CEFTA je značajna jer se proširila van granica zemalja Višegradske grupe i korišćena je od strane EU za njene odnose sa balkanskim državama. EU je preuzela CEFTU pod nazivom CEFTA 2006 kao okvir za trgovinsku liberalizaciju i osnaživanje ekonomske integracije na Balkanu, ali i kao važan deo evropske strategije za stabilizaciju i oporavak tog ratom razorenog regiona. Kada je pokrenuta CEFTA 2006 ni jedna od zemalja osnivača nije više bila njen član, jer je u međuvremenu došlo do priključenja ovih zemalja EU.

Tačnije, sve članice Višegradske grupe priključile su se EU 1. maja 2004. godine. Sadašnje članice CEFTA 2006 su Albanija, Severna Makedonija, Bosna i Hercegovina (BiH), Moldavija, Srbija, UNMIK, Hrvatska i Crna Gora (Petrović, 2011: 136).

Tokom ekonomske tranzicije stanovništvo država Višegradske grupe iskusilo je različite tipove i nivoe transformacije kroz interakciju tri ključne komponente. Prva komponenta bio je razvoj od izrazito centralističkog ekonomskog i političkog sistema sa isključivim državnim vlasništvom i jednom političkom partijom, ka tržišnoj ekonomiji sa privatnom svojinom i demokratski uređenom civilnom društvu. Druga komponenta bila je

oličena u uticaju struktura, institucija, ponašanja i stavova nasleđenih kako iz ere komunizma, tako i iz perioda pre komunizma. Treću komponentu činili su ljudski, organizacioni i institucionalni odgovori u okviru različitih geografskih skala na stvorene mogućnosti ili na ograničenja i pritiske nametnutih od samog transformacionog procesa.

5 OSNOVNA POLJA SARADNJE IZMEĐU DRŽAVA VIŠEGRADSKJE GRUPE

Na samitu premijera u Bratislavi, koji je održan 12. maja 1999. godine, definisani su ključni elementi, odnosno polja, saradnje između zemalja Višegradske grupe. Saradnja obuhvata: spoljne poslove, unutrašnje poslove, obrazovanje, kulturu, društvo, omladinu i sport, nauku i tehnologiju, životnu sredinu, infrastrukturu i prekograničnu saradnju (Petrović, 2011: 137). U političkom smislu, Višegradska grupa predstavlja i „forum u čijim okvirima zemlje članice mogu da izraze i koordinišu svoje pozicije na širokoj skali raznih pitanja od zajedničkog interesa. Zemlje članice ove inicijative često koordinišu svoje politike kako bi postigle bolje efekte, ali i da bi ostvarile zadovoljavajuće ciljeve” (Adžić, 2007: 49).

Saradnja u navedenim oblastima otvara mogućnosti za brži unutrašnji razvoj država Višegradske grupe i njihovo bolje pozicioniranje u sferi međunarodnih odnosa. To je naročito važno u današnjim globalizovanim međunarodnim odnosima u kojima su izražene brze promene interesa velikih sila i različitih međunarodnih organizacija. Države Višegradske grupe su u poziciji da zajedničkim delovanjem lakše ostvare zacrtane ciljeve nego što bi to bio slučaj da svaka država deluje samostalno. Razvoj saradnje u pomenutim oblastima stvara preduslove za efikasnije rešavanje međusobnih problema država članica i problema koje jedna država članica ima sa ostalim susedima. Time države članice Višegradske grupe utiču na stabilnost čitavog regiona, što je veoma važno kada se govori o ekonomskom i političkom razvoju.

Još jedno polje saradnje koje je u prethodnom periodu postalo izuzetno značajno ne samo u okvirima EU, već i šire, odnosi se na energetiku. U cilju usklađivanja zajedničke politike u ovoj oblasti, ministri energetike Poljske, Češke, Slovačke i Mađarske potpisali su u Bratislavi, 25.

januara 2011. godine, Deklaraciju ministara energetike V4 grupe. U Deklaraciji su istaknuti ključni oblici i ciljevi saradnje u oblasti energetike između država Višegradske grupe.

Razvoj energetskeg sektora na nivou V4 regiona treba da uveća značaj ovog regiona unutar EU. Time bi se dodatno istakla uloga Višegradske grupe u okviru izveštaja Evropske komisije upućenog Evropskom parlamentu, Evropskom savetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regiona koji se odnosi na prioritete u domenu energetske infrastrukture do 2020. godine.

Države Višegradske grupe su se saglasile da zajednički pripreme preliminarni plan energetskeg koridora Sever-Jug koji treba da uključi procenu koristi, tehničku dokumentaciju, raspored aktivnosti za svaku državu pojedinačno, tehnički dizajn, potencijalne finansijske metode i sprovođenje dodatnih aktivnosti. Deklaracijom je iniciran razvoj planova za zauzimanje zajedničke pozicije država Višegradske grupe kada je u pitanju predstavljanje u predloženoj Visokoj grupi za Sever-Jug energetske interkonekcije u Centralno-istočnoj Evropi (*High Level Group on North-South Energy Interconnections in Central-Eastern Europe*). Time bi bilo ostvareno poboljšanje međusobne saradnje u svim oblastima energetike, ali i stvoreni preduslovi za jedinstven nastup u ovoj oblasti u kontekstu evropskih institucija i inicijativa.

Države Višegradske grupe zavisne su od snabdevanja naftom, pa će zajednički napor biti usmeren na pronalaženje mogućnosti za diversifikovanje naftnih zalih. Zato su se ove države složile da unutar V4 regiona treba da postoji infrastruktura koja omogućava pristup ka barem dva energetska izvora, a u cilju smanjivanja zavisnosti od sadašnjeg jednog izvora energije. U tom smislu, ključni činilac treba da bude zajednička koordinacija aktivnosti država Višegradske grupe koje imaju za cilj da održe stabilnim i nesmetanim snabdevanje sirovom naftom preko cevovoda Družba.

Drugi važan činilac u stvaranju uslova za sigurnije snabdevanje naftom je identifikovanje projekata koji su neophodni za međupovezivanje V4 regiona sa susednim regionima. Države Višegradske grupe uspostaviće kontinuiranu razmenu informacija, a dogovorena je i saradnja na polju

usaglašavanja pravnih okvira i propisa. Ta saradnja treba da utiče na ubrzanje projekata u oblasti nafte, gasa i električne energije unutar država Višegradske grupe, shodno prioritetima EU u ovoj oblasti. Zato je važno zajedničko uključivanje u diskusiju povodom izveštaja Evropske komisije upućenom Evropskom parlamentu i Evropskom savetu o budućoj ulozi regionalnih inicijativa u domenu energetike, ali na način koji može doprineti efikasnijem razvoju i sprovođenju energetske politike EU u širem regionu Višegradske grupe.

Pored prethodno navedenog, ministri su se saglasili da države Višegradske grupe treba zajednički da nastupaju kada se radi o poboljšanju sigurnosti snabdevanja naftom, gasom i električnom energijom. Dati su predlozi za zajedničke aktivnosti u slučaju nesreća u energetsom sistemu i istaknuta je neophodnost kreiranja planova za preraspodelu energenata u slučaju takve situacije. Dogovorena je i podela aktivnosti kako ne bi došlo do preklapanja projekata, što treba da omogući efikasnije i brže pronalaženje rešenja za energetske bezbednosti država Višegradske grupe (Adžić, 2007: 49).

6 ZAKLJUČAK

Kada je 2004. godine postignut osnovni cilj država Višegradske grupe, odnosno kada su postale članice EU, jedan od izazova koji se pojavio pred njima bila je saradnja sa drugim regionalnim inicijativama. U Deklaraciji premijera Češke republike, Republike Mađarske, Republike Poljske i Slovačke Republike o saradnji država

Višegradske grupe nakon njihovog prijema u Evropsku uniju, koja je usvojena 12. maja 2004. godine u češkom gradu Kromježižu postoje odeljci koji se tiču saradnje unutar Višegradske grupe, EU, NATO i drugih organizacija. Uključen je i odeljak o saradnji Višegradske grupe i drugih partnera u kome se ističe spremnost ove inicijative da sarađuje i sa drugim regionalnim programima, državama i organizacijama.

Višegradska grupa omogućila je okvir za integraciju njenih članica u EU. Ova inicijativa omogućila je članicama da reše dugotrajne istorijske, kulturne, političke i ekonomske probleme, ali i koordinaciju svojih ekonomija. Samo priključenje EU bilo je „odskočna daska” za prijem država ove inicijative u NATO. Višegradska grupa aktivna je u promovisanju demokratije i ljudskih prava, čime obezbeđuje sebi značajnu političku ulogu. Promene u najvažnijim ciljevima Višegradske grupe uzrokovane su njihovim prijemom u EU i transformacijama u sferi međunarodnih odnosa. Nakon prijema u EU i NATO, države Višegradske grupe ostvarile su ključne ciljeve na kojima se temeljila regionalna inicijativa koju su formirale. Države Višegradske grupe prepoznale su značaj međusobnog usaglašavanja stavova i zajedničkog nastupa prema trećim državama i u raznim međunarodnim organizacijama, pa je ova inicijativa ušla u novu fazu razvoja. Izazovi u međunarodnim odnosima vezani za odbranu, bezbednost i energetske resurse, navode države Višegradske grupe da preispitaju pravac delovanja i usvoje nove ciljeve, što bi ovim državama donelo nove pogodnosti.

CITIRANA DELA

- Adžić, S. (2007). Regionalna ekonomija Evropske unije. Beograd.
- Grbić, V. (2015). Ekonomija Evropske unije. Beograd : Univerzitet Megatrend.
- Grčić, M. (2000). Politička geografija. Beograd : Geografski fakultet.
- Dugin, A. (2004). Osnovi geopolitike, knjiga 1, Geopolitička budućnost. Zrenjanin : Ekopres.
- Jerotijević, Z. i Jerotijević, D. (2016). Državna organizacija i teorija pravnih institucija. Beograd: Univerzitet Union – Nikola Tesla, Fakultet za poslovno industrijski menadžment.
- Petrović, N. (2011). Spoljnotrgovinsko i devizno poslovanje, drugo izdanje. Čačak : VPŠ.
- Stakić, B. (2004). Međunarodna ekonomija. Beograd : Univerzitet Singidunum.
- Todorović, T. (2006). Carinsko poslovanje. Beograd : Ekonomski fakultet.
- Trbović, A., Đukanović, D. i Knežević, B. (2010). Javna uprava i evropske integracije Srbije. Beograd : Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju Univerziteta Singidunum.

Datum prve prijave: 02.03.2020.
Datum poslednje korekcije rada: 20.04.2020.
Datum prihvatanja članka: 01.10.2020.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – *APA Sixth Edition*:

Jerotijević, Z., Bogavac, Ž. M., & Jerotijević, D. (2020, 10 15). Višegradaska grupa i njena pozicija u Evropi. (Z. Čekerevac, Ur.) *FBIM Transactions*, 8(2), 55-68. doi:10.12709/fbim.08.08.02.07

Style – *Chicago Sixteenth Edition*:

Jerotijević, Zoran, Živanka Miladinović Bogavac, i Dušan Jerotijević. 2020. „Višegradaska grupa i njena pozicija u Evropi.“ Urednik Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 8 (2): 55-68. doi:10.12709/fbim.08.08.02.07.

Style – *GOST Name Sort*:

Jerotijević Zoran, Bogavac Živanka Miladinović i Jerotijević Dušan Višegradaska grupa i njena pozicija u Evropi [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 10 2020. - 2 : T. 8. - str. 55-68.

Style – *Harvard Anglia*:

Jerotijević, Z., Bogavac, Ž. M. & Jerotijević, D., 2020. Višegradaska grupa i njena pozicija u Evropi. *FBIM Transactions*, 15 10, 8(2), pp. 55-68.

Style – *ISO 690 Numerical Reference*:

Višegradaska grupa i njena pozicija u Evropi. **Jerotijević, Zoran, Bogavac, Živanka Miladinović i Jerotijević, Dušan**. [ur.] Zoran Čekerevac. 2, Beograd : MESTE, 15 10 2020, *FBIM Transactions*, T. 8, str. 55-68.